

Djervt utspel av målungdomar

La ulovleg nynorskutgåva av ulovleg bokmåslærebok ut på Internettet

Midt i valkampen gjorde Nynorsk elevgerila, ein renning av Norsk Målungdom, eit utspel som tevla sterkt med valkampuuppslag i avisone. Dei sende ut på Internettet ei eigionsett nynorskutgåva av læreboki i grunnleggjande datateknikk for vidaregåande skular, "Programvarebok Word 6.0 og Excel 5.0. Informasjonsbehandling grunnkurs". Universitetsforlaget hadde berre brytt segt med å gjeva boki ut på bokmål, ei ikkje ukjend framferd i strid med gjeldande lov. Forlaget klaga saki inn for Namsretten i Oslo, og ikkje uventa vart nynorskutgjevarane dømde til å dra boki burt frå Internettet – med bakgrunn i åndsverkslovi. Dei vart dertil idømde sakskostnader med kring kr 13 000. Då hadde målungdomen alt drege boki attende, og dei tilbaud forlaget å bruka nynorskumsetjingi fritt til ei utgåva av boki på nynorsk.

Kjapt utspel frå Volda

Snaudt var nynorskutgåva av data-lære-boki attendedregi frå Internettet av framdrivarane i Oslo, so la det nyskipa Volda militante målungdomslag ut ei nynorskutgåva på Internett. I avisor på Sunnmøre og i hovudstadspressa vart dette iaugefallande uppslelse. Sunnmørsposten hadde store uppset med intervju av folk frå Volda militante målungdomslag – Olav Torheim, Vegard Aambø Langvatn, Arne Holmin og Erlend Aambø Langvatn. Til Sunnmørsposten minnte Olav Torheim um at kvart år kjem det i hopetal med bokmålkulebøker som ikkje finst på nynorsk. Departementet gjer lite og ingenting for at forlagi skal fylgja lovi. I 1994 kom 80 lærebøker berre på bokmål, i 1995 kom 180 bøker og i 1996 kom 256. Dette godtek me ikkje, sa Olav Torheim.

I ei pressemelding vart folk bedne um å kopiera nynorskutgåva frå datanettet og spreida boki. Utdanings-minis-

Håkon Kølmannskog

ter Sandal vart, etter Sunnmørsposten, stempla "kriminell" sidan han ikkje syter for at dei offentlege måljamstelingsreglane vert fylgte. No sidan hev Volda militante målungdomslag drege boki attende frå nettet etter sterkt oppmøding frå Norsk Målungdom og leidaren Håkon Kølmannskog. Volda-laget hev stroke *militant* i namnet, og laget heiter no Volda Målungdomslag. Det hev markera seg med friske og sterke høgnorske innslag i voldabladet *Møre*.

Breidt medhald um utspelet

Uventa for sume er kanskje den breide uppslutnaden som målungdomen fekk på dette utspelet, både frå elevsamskipnader og lærarsamskipnader. Skynleg nok er leidaren i Norsk faglitterær forfatterforening kristisk, men saman med Norsk Målungdom stend Norsk Gymnasiastsamband og Norsk Elevorganisasjon, Noregs Lærarmållag og andre målsamskipnader, Norsk Lærarlag og Norsk Lærerforbund. – Eg kann sjølv sagt ikkje vera med på å veikja åndsverkslovi. Men språkleg rettferd er ei prinsipsak og me må hugsa at det er publiseringsspraksisen til forlagi og dei mange dispensasjonane frå departementet som hev tvinga ungdomen til å taka

saki i eigne hender, segjer etter referati leidaren i Norsk Lærerforbund, Anders Folkestad. – Me krev innskjering av jamstellingi millom nynorsk og bokmål, segjer Helga Hjetland i Norsk Lærarlag. Varaformannen i lærarmållaget er opprørd av di det upphavlege lovbrotet til forlaget ikkje er nemnt med eit ord av namsretten.

Politisk sak

Både elevsamskipnadene og lærarsamskipnadene hev utmana politikarane i valkampen. Lærebokstoda for nynorskelevar hev vorte dramatisk verre frå 1994. Framlegget til ny upplæringlov holar endå meir ut retten til nynorske lærebøker og andre læremiddel, med di punktet um utgjeving på både mål samstundes og til same pris er burtteke. Kravet no er at lovetkastet vert brigda, og at ved skulestart 1998 skal alle lærebøker og andre læremiddel liggja fyre på både målformer til same tid og same pris. Dette kravet er lagt fram for politikarane m.a. ved elevval kringum på skulane, fortel Håkon Kølmannskog, som er velnøgd med at utspelet hev gjort læreboksaki og målungdomen til blikkfang i pressa. Ungdomsmålrørsla hev vunne på dette. Og trengst det, hev me framleis utradisjonelle arbeidsmåtar å gripa til, segjer Håkon Kølmannskog.

Ordtøkjet

Ei god Råd skal ein fylgja,
kvar so ho kjem ifrå.

Etter Ivar Aasen

I dette bladet

Djervt utspele av målungdom	1
Ordtøkjet	1
Normaltalemålskonferanse i Bergen	2
Gula Magasin	2
Når lov vert ulov	3
Høgnorskordlista komi	3
Vestmannalaget	3
Gåvor	3
Verdfullt på Bokreidingslaget	4
Styret i Kringkastingsrigen	4
Ludv. Jerdal: Ellen Jensen 70 år	4
Tarjei Vesaas 100 år	4
Kringkastingsringen	5
Andreas Bjørkum: Bolette Pavels Larsen	6
Ludv. Jerdal: Moglegheiter	6
L.B. Marøy: Tildekt sammorskideologi	7
Sagt	8
K.E. Steffens: Gudar og heltar	8
Ludv. Jerdal: Bodil Engberg	9
L.B. Marøy: NM-nei til bokmålisering	9
Telefonen	9
Bøndene reiser seg	9
Arne Horge: Timber frå Komi	9
Arne Horge: Smellen	10
Arne Horge: Eit grepna kvinnfolk	11
Johan H. Grimstad: Farvel, du	11
Tangen og Harildstad: Alf Hellevik	12
Ludv. Jerdal: Årsmøte i Bokr.laget	13
Atle Faye i Oslo Arbeidarsamfunn	13
Brønnøysund/Brunnøysund	14
Even Lorch-Falch: To hestar	14
Krokvik: Målordskifte i Arb.bladet	14
T.M. Edvardsen: Stutt og lang mars	15
Ny bok frå Aasen-instituttet	15
Per Sivle: Vår norrøna-bok	16
Godt sagt	16
Sluttordet	16

Normaltalemålskonferanse i Bergen

26/9–28/9-1997

Tilskipar Ivar Aasen-sambandet

Kombinert konferanse og fyredrag av prisvinnarane av
Opedalsfondet

Møtestad: Fensal, Kong Oscars gata 15

Fredag 26/9 kl 14.30: Frammøte og registrering

Kl. 15.00: Alv Askeland lyt av helsegrunnar truleg fråfalla fyredrag. Han er prest, skribent og måldyrkar på Aasens grunn. Boki "Kyrkjeljod" med eigne og umsette salmar kom på Norsk Bokreidingslag, der han i år gjev ut ny essaysamling.

Kl. 17.00: Kjell Venås. Professor i nordisk med fleire faglege bøker, millom desse ei stor avhandling um hallingmålet og "Den første morgenblånen" um diktning på norsk i dansketidi. Biografiar um Ivar Aasen, Marius Hægstad og Gustav Indrebø.

Kl. 19.00: Ola Breivega. Er målronslent. Hev skrive m.a. vegvisar i nynorsk for offentleg tilsette. Høgnorske umsetjingar på Norsk Bokreidingslag.

Um lag kl. 21.00 er det middag for prisvinnarane med innbedne gjester.

Laurdag 27/9. Emne: Kjeldor til språkleg påverknad.

Kl. 9.30: Gunnar Ottne, leidar i Lærarmållaget.

Kl. 10.30: Jardar Eggesbø Abrahamsen: Haldningar til norsk skriftmål

Deretter vert det ordskifte og matykt.

Kl. 14.00: Ola Breivega: Korleis vert me medvitne um talemålet vårt?

16.30: Kari Losnedahl: Umdomslags-teater i ein norskdomsideologi.

Etter fyredraget vert det umvising på teatermuseet ved Kari Losnedahl.

Sundag 28/9 frå kl. 9.30:

Talarar vert Vincent Eye Færavåg, Arne Horge, Lars Bjarne Marøy m.fl.

Kostnad kr 200 for vaksne i arbeid. Kr 100 for folk utan arbeid.

Påmelding til:

Lars Bjarne Marøy, Eliasmarken 14, 5034 Ytre Laksevåg,
eller Bjørn Tormod Ringdal, Løvåsbak.
22, 5033 Fyllingsdalen.

E-post: stud2779@student.uib.no

Gula kjem att som magasin

I fyrra nummer av Vestmannen gav me att rykte um at det hevdrike bladet Gula kjem att. No kann me stadfestat at i alle høve eitt nummer kjem

– i oktober/november.

Det er Sigurd Hille som stadfester dette. Hille er styreleidar i L/L Gula Tidend som gjev ut dette fyrrste prøvenummeret. Gula Tidend såg seg nøyd å leggja ned avisdrifti den 1. juni 1996. Men bladet var ikkje konkurs, noko som no gjer det lettare for same selskapet å starta upp att.

Selskapet hev midlar i bakhand, so dette fyrrste nummeret kann sendast ut fritt millom anna til dei gamle tingarane av Gula Tidend. Upplaget vert truleg kring 5000, og bladnamnet vert ventleg Gula Magasin som var eit kulturelt

vedlegg til Gula. Storleiken på bladet er pårekna til 20-24 sidor, fortel Sigurd Hille, som tek visse etterhald her.

Ei redaksjonsnemnd på fire steller med redigeringi. Siste bladstyraren i Gula Tidend, Svein Tore Havre, tek seg av samordning og praktisk organisering. I nemndi sit Svein Tore Havre, Frøydis Lehmann, Tove Bjørneset, Alf Knag.

Arbeidet med dette nummeret vert gjort på dugnad. Skal det koma fleire nummer og i regelfast utgjeving, lyt mottakarane rekna med å betala bladpengar, segjer Hille. Han ser helst fyre seg ei kvartalsskrift, medan andre i redaksjonsnemndi ymtar um at det mest vonsterke alternativet er månadsskrift. Dette må innlysande nok retta seg etter

tilsøknad når det fyrrste nummeret kjem.

Sigurd Hille fortel at bladtanken allstad møter stor velvilje, og det same understrekar Svein Tore Havre med styrke. Velviljen er større enn nokon kunde venta.. Um innhaldet fortel Havre at i det påemna nummeret vender Gula på ein måte attende til sine upphavlege hovudemne – mål og målpolitikk. Elles fær både almmenn kultur og samfunnspursemål plass. Ein ny Gula Tidends-pris og prisvinnaren skal òg verta umtala. Men Havre minner um at berre eitt nummer er påtenkt til no. Skal bladet koma i drift, trengst det tingarar. Og det trengst framhaldande offervilje og dugnad, trur Havre.

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgeilen 16
5067 Store Milde

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Alle møte frårekna jolemøtet er på
Brygens Museum. Mat og kaffi på møti.

Torsdag 18. september kl 19.00 på
Journalist Ludv. Jerald talar um brørne
Heming og Finn Skre som bære let livet i
Tyskland under krigen.

Torsdag 16. oktober kl. 19.00:
Adjunkt Gunnar Gilberg talar um ei ferd
han og kona gjorde til Sørvest-Kina no i
sumar. Han vil syna forvitnelege ljosebilete
som dei tok upp på ferdi.

Torsdag 13. november kl 19.00:
Talaren på dette møtet er enno uviss, men
sjå seinare lysing.

Torsdag 11. desember vert det årvisse
jolemøtet i Gildestova til Kreditkassen,
Allehelgengata 2.

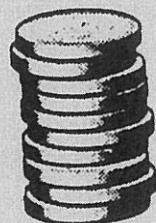
Me reknar med å få sokneprest Arnfinn
Haram til å tala, og han vil då ogso syngja.
Som vanleg vert det bordseta med
varm mat, og me må ha fyrehandsting
yver telefon 55 16 37 32 seinast måndag
kveld den 8. desember.

Torsdag 15. januar 1988 vert fyrste
møtet på nyåret. Talar og emne vil me
kunngjera på eit seinare møte, og med
lysing i Bergens Tidende og Vestmannen.

Me bed at lagsfolki våre notar seg
møtedagane, og set av desse kveldane til
hugnad for seg sjølv og laget vårt. Tak
med dykk kjenningar til møti våre. Dei er
opne for alle.

Vestmannen

Stjorni i Vestmannalaget ved formannen
Leidulv Hundvin minner um at laget er
utgjevar av bladet Vestmannen. Tinging
til Vestmannen, 6143 Fiskåbygd. Postgiro
0802 4 25 63 92.

Høgnorskordlista endeleg utkomi!

Endeleg kom høgnorskordlista. Norrønalaget Bragr, Bergen, er utgjevar. Det er Lars Eskeland: *Norsk Ordliste*, 6. utgåva frå 1921, som er avprenta med nytt fyreford 1997. Boki er på 72 sidor og vert til god hjelpe for alle som vil skriva klassisk nynorsk. Riksmålsfolk fekk ordlista si alt tidleg på 50-talet. No umerar kom vår! *Boki før du frå: Norrønalaget Bragr, ved Lars Bjarne Marøy, Eliasmarken 14, 5034 Ytre Laksevåg.*

Eller frå: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd, til pris kr 75,- medrekna porto.

Gåvor til Vestmannen

Oddvin Nydal, Fjøsanger, 50. Jostein
Krokvik, Fiskåbygd, 100. Gudmund
Harildstad, Oslo, 200.

Vestmannen kvitterar denne gongen for kr 350,- Hjarteleeg takk!

Verdfulle bøker på Bokreidingslaget

Ivar Aasen og essaysamling av Alv Askeland i 1997

Me hev verdfulle bøker i arbeid, fortel styreformann Jon Askeland i Norsk Bokreidingslag. Bøkene i bokrekka med Aasen-handskrifter frå Ivar Aasen-selskapet kjem i den jamne ruta. I år kjem – ho er nok komi når dette vert prenta – manuskript til grammatiske og leksikalske arbeid frå Rogaland, Agder, Setesdal, Telemark og luter av Austlandet, "Maalsamlinger fra Christiansands og Agerhus Stifter". Tidegare bøker i denne rekka av Aasen-manuskript er "Sunnmørsgrammatikkane", "Målsamligar frå Sunnmøre" og "Målsamligar frå Bergens Stift". Boki i år er soleis nummer 4, og bandet deretter vert frå Nordmøre, Trøndelag og Helgeland, segjer Jon Askeland. I alt er det no planlagt kring 20 utgjevingar i bokrekka, heilt fram til 2012.

Medan handskriftene av Ivar Aasen kjem i serie A, vil serie B i skriftene frå Ivar Aasen-selskapet verta bøker um Ivar Aasen. I serie B er den fyrste boki alt i emning. Det er ei artikkelsamling med arbeidstittel "Aasens studiar" som er nr. 1 i serie B. Medarbeidarane er Bjarne Ulvestad som skriv um Aasen og sunnmørsmålet, Jarle Bondevik greider ut um artikkelskrivingi til Aasen og Andrew Robert Linn hev ei utgreiding um Aasen og V. U. Hammershaimb. Det er uvisst um me fær ut denne boki i 1997, segjer Askeland.

Alv Askeland med essay

Ei bok som Bokreidingslaget set voner til, fortel Jon Askeland, er ei samling med artiklar – eller essay – som Alv Askeland hev skrive. Tittelen er "Folkesuverentiteten, Stortinget og Grunnlovi". Fyrste utkastet var skrive ved folkesrøystingi um EU-medlemskap i 1994, men kjem no i bokform umvølt og med nytt tilfang. Me legg til at Alv Askeland er ein livfull talar med fin sans for skriving, ikkje minst i målvegen, og me ser fram til å få ei frisk bok frå hans hand. Alv Askeland hev gjort eit stort arbeid for Norsk Bokreidingslag, der han tidegare gav ut "Kyrkjeljod" (1988) med eigne og umsette salmar. Det høver godt at den nye boki kjem i nett i 1997 då Askeland hev fenge heidersprisen av Halldor O. Opedals fond.

Jon Askeland

Arne Horge til komande år

Mange hev nok venta på barneboki frå Arne Horge, men Jon Askeland fortel det vert for snaud tid til illustrering, so boki fyrst kjem i 1998. Horge hev skrive eit fint manuskript til ei barnebok med bilet, og Askeland meiner det er best at denne utgjevingi ikkje vert presa fram for tidleg på kostnad av kvalitet. Bokreidingslaget vil gjera seg mykje fyre med denne utgjevingi. "Gråskuggen" vert namnet på boki.

Elles kann Jon Askeland melda um ei onnor bok som er i emning, og det er ei fødselsdagbok med teikningar og med dikt til kvar dag i året. Denne boki krev umframtid arbeid, og Bokreidingslaget rekk ikkje å fullføra henne i 1997, segjer Askeland. Me skynar at mangt godt er i venta både dette året og seinare.

Styret i

Kringkastingsringen

Jon Låte, leidar, Oslo; Marie Egset Haug, Ørsta; Geir Ole Kjerstadmo, Bøverdalens; Kjell Arve Straumsvåg, Oslo; Karl-Johan Bruun-Olsen, Oslo.
Varanedlemer: Margit Walsø, Oslo; Olav Helge Øvre, Oslo; Sissel Anny Hjelmtveit, Seim; Einar Sele, Oslo
Dagleg leidar: Randi Alsnes, Oslo.

Einar Gerhardsen 100 år

10. mai 1897 vart Einar Gerhardsen fødd i Asker. Han var statsminister 1945-51 og 1955-65 (frårekna nokre vikor hausten 1963). Formann i Arbeidarpartiet 1945-65.

Ellen Jensen 70 år

Ei dansk høgskulevinna, fru Ellen Jensen, Langenæss Allé 34, 8000 Aarhus C, fyller 70 år 24. september. Ho er enkja etter høgskulemannen, forfattaren og folketalenaren Jens Marinus Jensen, og dei to vann seg mange vener ogso i Noreg gjennom mange ferder dei skipa for danske ungdomar som vitja Noreg.

Ellen Jensen er *sønderjyde*. Ho er fødd i Pandrup ved Jammerbugten, i nærleiken av Blokhus, nordvest for Ålborg. Ho vart i ung alder gripi av Grundtvigs høgskuletankar. Foreldri hennar gjekk på grundtvigske møte, og dei hadde grundtvigske prestar i sokni der ho voks upp. Far hennar var landpostbod, og Ellen kom òg til postverket etter at ho fyrst hadde arbeidt på Hjørring Privatbaner. I postverket arbeidde ho i 43 år, til ho slutta ved aldersgrensa i fjor. Fyrst var ho på Hjørring postkontor, men i dei siste 28 åri på posthuset i Aarhus der ho styrde med avdelingi for avisportoen.

Ho vart gift med Jens Marinus Jensen, og fekk med han mange vener i Noreg etter dei mange ferdene ho var med på, serleg sumarstid. Norsk litteratur, serleg den nynorske, hev i Ellen Jensen ein trugen ven, norsk målsak like eins. Og i 1995 utnemnde Vestmannalaget i Bergen henne til heiderslagsmann. Dermed vart det knytt endå eit venskapsband millom venskapsbyane Aarhus og Bergen.

Ludv. Jerald

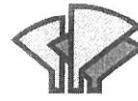
Tarjei Vesaas 100 år

Det er hundrad år sidan Tarjei Vesaas vart fødd (1897-1970), og hundradårsminnet hev vorte vyrdeleg høgtida i heimbygdi Vinje i Telemark og nasjonalt. Han høyrer til dei største diktarane både i nynorsk bokheim og i Noreg. Ein CD er innspela, "Løynde eldasrs land" med tonesette Vesaas-dikt. Bak plata stend m.a. Aasmund Nordstoga. Ei rad Vesaas-bøker hev kome ut, Det Norske Teatret fører fram "Fuglane" og NRK hev sendt fleire filmatisera Vesaas-bøker. Dag og Tid hev laga tema-visor um måldiktarane Tarjei Vesaas, Olav Duun og Kristofer Uppdal. Målsleg er den fyrste skrivingi til Vesaas klassisk nynorsk med godt grunnlag i målet i Øvre Telemark. Sidan vart han meir innfanga av samnorske straumdrag som fyrst retteleg tapte seg etter han var burte.

Nestmannen

Kringkastingsringen med kurs i normert tale

Kvifor so få nynorsktalande gjester i TV 2 med hovudkontor i Bergen?

Eit hovudgjeremål no i 1997 for Kringkastingsringen er å laga eit kurstilbod i nynorsk normera tale. Kurset vert på kassett pluss 70-100 teorisidor, høveleg både for sjølvstudium og studieringar. Dugande nynorskbrukarar frå ulike kantar av landet og med ulik målfarge vert å høyra på diskettane. På denne måten skal rikdomen i nynorsk koma fram, og kursdeltakarane får eit mynsterleg og realistisk mål å sikta mot, same kvar dei kjem ifrå i landet. Dei får høve til å snakka inn på diskett sjølve, senda inn diskettar og få svar med merknader frå kursrettleidaren. Kostnaden er gjerne ein stor bøyg for gode måltiltak, og eit breidt upplagt talemålkurs som dette, vil krevja sitt i pengevegen. Men ein anonym gjevar hev ytt pengar til tiltaket. Kurset er pårekna fullført ved årsskiftet. Kurset skal leverast so rimeleg som råd til brukarane. Det vil segja til noko nær sjølvkost.

Dette fortel dagleg leidar i Kringkastingsringen, Randi Alsnes, som held til på kontoret til Kringkastingsringen i Kirkegata 32 i Oslo. Me vender oss til henne på uppmoding frå Sissel-Anny Hjelmtveit frå Seim som er på varaplass til styret i Kringkastingsringen og velkjend i vestmannaflokken. Sissel-Anny Hjelmtveit minner um at Kringkastingsringen er ein frittståande samskipnad med eigne oppgåvor, utan organisatorisk tilknyting til Noregs Mållag. Ringen er open for medlemskap for alle, og arbeider for at nynorsk normalmål, norske dialektar og samisk mål skal få rettkome rom i norsk kringkasting og andre norske massemedia. Å auka plassen for nynorsk i eteren er i dag ei umåteleg viktig oppgåve.

Fjernsynsmålet

På spørsmål um andre varme saker på kringkastingsfronten, attåt det etter lengta kurstilbodet, slår Randi Alsnes fast at oppgåvor og saker er det ingen skort på. Ei stor sak som Kringkastingsringen hev arbeidt med siste året, er å granska målet i NRK, TV 2 og TVNorge. Datainnsamlingi gjekk fyre seg i mars-september 1996, og difor er ikkje NRK2 med i denne granskingsi. Randi Alsnes sjølv samla inn det store bakgrunnstilfanget og etterarbeidde materialet. Innsamlingi femnde um 1586 personinnslag i dei nemnde fjernsynskanalane.

– Metoden som vart nytta, viser kor

mange som snakkar nynorsk av dei som slepp til på skjermen, fortel Randi Alsnes. Upplegget viser derimot ikkje kor lenge kvar av personane

Randi Alsnes, dagleg leiar i kringkastingsringen

talar, men kor ofte me fær høyra nynorsk i fjernsynet. Resultatet avdekte mange falske mytar, slår Randi Alsnes fast.

Berre 3,5 % av innslagi var på feilfri normalnynorsk, og då er teksting medrekna. Slår me saman alt talemål som ligg nærmere nynorsk enn bokmål, viser granskingsi 8,6 % i tverrsnitt for alle kanalane. Det var stor skilnad millom kanalane: 13,8 i NRK, 9,8 % i TV2 og 2,8 % i TVNorge.

Dei tri kanalane hev sers ulike råmevkår. NRK er lisensfinansiert og hev plikt til til å senda minst 25 % av kvar målform. TV 2 hev einerett til jordbundne reklamefinansiera fjernsynssendingar, og i konseksjonsvilkåri heiter det at kanalen skal styrkja norsk språk, identitet og kultur. TVNorge hev ingen krav på seg i målvergen, men kanalen synleggjer nynorsk betre enn påventa etter denne granskingsi.

70 % av dei som kjem til ordes i NRK snakkar norsk. Dei two andre kanalane hev etter måten fleire innførde seriar og program, og her er berre halvparten so mange nynorsktalande. I den nynorsktalande gruppa i kvar kanal er det liten skilnad på kor stor prosentdel som hev folkeleg talemål, men TVNorge toppar lista. Når det gjeld tilsette som nyttar nynorsk, er TV 2 på topp med 17,2 % mot NRK 11 %, fortel Alsnes.

Randi Alsnes tykkjer det er sers underleg at TV 2 som hev hovudkontor i Bergen, byd inn so få gjester som snakkar nynorsk. Det er kanskje det merkelegaste i heile granskingsi, segjer ho.

Det er stor skilnad i nynorskbruk millom ulike programtypar. Nyhende og lettprogram hev *nest* nynorsk og nynorsknaare dialektar. Barneprogram og sport hev *minst*. Undantaket er TV2-sporten. Ålement er

menn i alderen 26-45 år oftast å sjå på skjermen, endå meir i norske enn i innførde program. TVNorge er best til å praktisera jamstelling millom kvinner og menn.

Teksting av seriar rekk målgrensa i NRK

I april 1997 granska Kringkastingsringen alle program i NRK1 og NRK2 som skal tekstast. Randi Alsnes upplyser at 12,8 % av programmi er teksta på nynorsk. Det er fastsett at det for NRK skal vera minst 25 % av kvar målform, og *seriar* er det einaste programslaget som rekk denne minstegrensa. I 26 % av sendetidi for seriane var det nynorsk tekst. I teksting av kultur-, dokumentar- og lettprogram var nynorskinnslaget minimalt, og i program for born og ungdom var det meir teksting på samisk enn på nynorsk! I 56 naturprogram var det teksting berre på bokmål. Under eitt var NRK1 betre enn NRK2, med 17,1 % mot 7,7 %.

Ofte kontakt med mediafolk

Randi Alsnes segjer at Kringkastingsringen ofte vender seg til avdelingsleidrarar og andre som tek daglege avgjerder. Dei er i stand til å gjeva gode tips og innspel, og syta for meir nynorskbruk. Me hev døme på tilfelle der dette hev ført til synleg betring for nynorsken. Samband med styremaktene er sameleis ein verdfull del av arbeidet til Kringkastingsringen. Elles nemner Randi Alsnes at Kringkastingsringen hev utsendingar på ei rad møte og tilstellingar, tilskipa av andre. Serleg slo dette sterkt ut i Aasen-året, då Kringkastingsringen millom anna var medtilskipar for eit seminar um mediespråk på Høgskulen i Volda. Ros hev Randi Alsnes til NRK fordi dei rekrutterar nynorskmedarbeidarar gjenom serlege stipendiatstillingar, ei i Førde og ei i Ålesund. Kringkastingsringen hev oppmoda NRK um å utvida tiltaket til andre distriktskontor og til NRK sentralt.

Fakta um Kringkastingsringen

Lagspengane i Kringkastingsringen er kr 190,- årleg. Tal på lagslemer ligg i yverkant av 2000. Ringen leiger kontor av Noregs Mållag i Kirkegata 32 i Oslo. Tilskrift er Postboks 9161, Grønland, 0134 Oslo. Ringen hev eige lagsblad *Kringom*, kvarstalsblad, og er medutgjevar *Norsk Tidend* som kom med 5 nummer i 1996. Leidar i ringen no er Jon Låte og dagleg leidar Randi Alsnes.

Bolette Pavels Larsen

– kjend bokmeldar og fyrste diktaren på sognamaol

Av Andreas Bjørkum

Idar Stegane ved Universitetet i Bergen gjev i år ut boki "Bolette Pavels Larsen: Artiklar og forteljingar" (Eide forlag), med utval av bokmeldingane, brevi og forteljingane hennar. Det høver med 150-årsminnet hennar, ho var fødd i 1847, og med 100-årsminnet for den fyrste boki hennar "Smaoe Skjeldringa", skrivi på sognamaol. Opptaket til denne boki vart gjort av Den norske bokbyen i Fjærland, den bygdi i Sogn som Bolette Pavels Larsen i vaksen alder var sterkest knytt til. Alt i 1888 hadde ho gjeve ut "Staaveprat" "Etter Henrik Wranér. Fritt omarbeidde pao sognamaol". Wranér var svensk forfattar med mange forteljingar frå bygdamiljø.

Kvífor skreiv ho sognamål og ikkje landsmål? Bakgrunnen for sognamålet hennar var oppvoksteren i Sogndal, i ein embetsheim, på farssida Lund og på morssida Munthe og Pavels, og seinare i alle år sumaropphald i Fjærland. Der i bygdi er det reist ein minnestein over henne (sjå bilet i boki s. 104), og minnekvaðe av både Anders Hovden og Jens Tvedt er prenta i boki (s. 105-106). Idar Stegane la då sjølv sagt fram boki si fyrste gongen i bokbyen der, og "Mange kjøpte Bolette-boka" (Sogns Avis 22.6.1997). I alle bokmeldingane i Bergens Tidende skreiv Bolette Pavels Larsen norsk-dansk (seinare kalla bokmål), men i si eigi diktning og omsetjing valde ho fyrst sognamaole, for som ho seier i bokmeldingi av Olav Sande, "Segner" [Fraa Sogn]: "Sognemålet er dog den raskeste og ejendommeligste af alle vestlandske Dialekter" (Bergens Tidende 12.4.1892, i boki s. 60).

Bolette Pavels Larsen var busett i Bergen og var ein kjend bokmeldar i Bergens Tidende. Både ho og mannen var ivrige medlemer i Vestmannalaget, og ho las ofte opp der. Ho stod i brevkifte med kjende landsmålsfolk som Arne Garborg (brev på sognamaol òg til han), Hans Seland, Mons Litleré og fleire, og ho skreiv brev til Hans E. Kinck og Ivar Aasen (utan å få svar). Det er ei vørdeleg og sers vakker handskrift i brevi som er attgjevne i boki. Brevi til og frå kjende forfattarar tok mannen vare på og overlét dei til Universitetsbiblioteket i Bergen.

Bokmeldingane hennar tek jamt for seg ei rad med bøker av kjende forfatta-

rar, t.d. Amalie Skram, Arne Garborg, A. O. Vinje, Knut Hamsun, August Strindberg og Herman Bang, og ho ser med skarpt auga og kritisk sans på landsmåldiktarar som Jørund Telnes, Vetle Vislie og Olav Sande, men størst ros gjev ho til Hulda Garborg og serleg Jens Tvedt, t.d. for boki "Brite-Per" (1895). Ho var ein bokmeldar som verkeleg vart lagd merke til i desse åri fram til ho døydde i 1904.

Hennar eigi diktning er ikkje so ruvande. Boki "Smaoe Skjeldringa" kom ut i 1897 (89 sider), og ei større utgåve på norsk-dansk kom same året (212 sider). Attå finst det nokre småstykke i Syn og Segn, i sume julehefte, og ei samling "Kløver og Klunger" på bokmål (1902). Me minnst mest Bolette Pavels Larsen for dei to bøkene på sognemål, "Smaoe Skjeldringa" og omsetjingi "Staaveprat".

Sume av stykki hennar er levande og godt fortalde, og Stegane har teke med nokre døme i boki si, men fleire av dei er ikkje so gripande at ein jamt vert riven med i lesingi. Av dei beste er den kjenstevare "Ein bondemann" med sin fine psykologi, og "Sognablot" om turen ho gjer med ein skysskar frå Sogndal til

Solvodn (Solvorn). Skysshingsten deira ser "dan svarta merri aot Aokleviken" og vert heilt vill, so Bolette lyt ut or kjerra og jaga merri. Okleviki er gard på Ytre Hafslø (men namnet vert aldri uttala med *ao* – berre med *å*-lyd). Denne skildringi er sers godt og levande fortald med friske, treffande replikkar frå både sider, so "Seinare . . . visste eg ikkje te sia" om det var "hingsten elde sogningen" som hadde gjeve meg "haraste hjerteklapp", skriv ho (s. 169).

Sognamålet hennar er på mange måtar godt attgjeve, det er best i formverket, og for dei fleste lesarane ser det heilt rett ut, men for ein sogning med trening i å lesa målføret sitt, er det lett å peika på småfeil og skriftmålsformer innimellom. Lell er det rosverdig at attgjevingi har vorte so pass rett som ho er.

Me er Idar Stegane stor takk skuldig for boki om Bolette Pavels Larsen med den grundige innføringi om forfattaren, og det rike, varierte utvalet av bokmeldingar, brev og "Smaoe Skjeldringa". Boki er fint tilbudd og fortener å få ei vid utbreiing.

Moglegheiter og onnor styggheit

Av Ludv. Jerdal

I desse dagar hev eg lese reportasjar i Bergens Tidende um unge menneske som kjem heim att til bygdene. Dei gjev ord for at dei gleder seg til å taka fatt på heimlege trakter, og framum alt er dei glade for at dei er med på å halda ein familiетradisjon uppe. Hyggjeleg å lesa utsegner um unge menneske som er tradisjonsbundne og hev vyrdnad for fedrane sine.

Men so kjem eg til målbruken i dei reportasjane som eg siktar til. Det var reportasjar skrivne av journalistar knytte til bladet. Eg nemner ikkje kva reportasjar det gjeld, heller ikkje namn på intervjuarane. Men eg vil taka fram einskilde målprøvor, for dei er ikkje lystelege. Det syner seg at det no er mange som skriv nynorsk utan at dei kan det, det vil segja utan dei hev lært det.

Nokre prøvor kjem her: Eg las om "dei nye odelsbarna", um "all verdas mogleglheieter til å kome heim og ta over gardsdrifta", um "fjelling som hobby", um det som er "betryggande", um "det som betyr noko", um "leiligheter for gjestene", um "ytterlegare leiligheter", um "noko eg bestemte over natta", um at "familiетradisjonen vert ivaretatt".

Dette fær vera nok av prøvor. Her var det sanneleg nøgdi av døme på eit språk som er i full uppløysing. Ordet "styggheit" i titelen er min kommentar. Eg tykkjer at kommentaren er i mildast te laget.

Kva tid skal pressa setja krav til ein viss vyrdnad for det eine av våre two offisielle skriftmål?

Indrebø-syn og tildekt samnorskideologi

Av Lars Bjarne Marøy, formann i Vestlandske Mållag

I studenttidsskriftet "Mål og Makt" nr. 2/1995 prenta Ottar Grepstad uppatt ein artikkel som stod i Dagbladet i 1986. I samband med denne upptaprentingi kjem han med nokre aktualiseringe merknader til innleidningi. Han skriv m.a.: "Somme vil kanskje ta argumentasjonen min til inntekt for eit Indrebø-inspirert nynorsk. Ingen ting står meg fjerne. Ingen ting. Ein slik arkaisk nynorsk er med og stadfester fordommar av kva nynorsk er, fordommar som når langt ut over det filologiske og beint inn i kjerna av nynorsk kulturhistorie. Indrebø-strategien har som konsekvens at nynorsk blir eit synonym for gårdsdagen. At unge språkpolitikarar ikkje ser dette anno 1995 er ei av dei gátene eg må leve med. Eg skulle ønskje at filologar kunne ha litt sans for dei sosiale og politiske funksjonane av det dei driv med."

Grepstad slær altso fast at høgnorsken (den Indrebø-inspirerte nynorsken) stadfester fordomar av kva nynorsk er. Dette meiner Grepstad er negativt. Eg er ikkje so viss på at det er so. Fordomar vil alltid koma upp millom grupper som ser ulikt på ting. Ein kann stella upp fire ulike grupper eller retningar innanfor norsk målpolitikk. Ein kann snakka um dei norrskanske tradisjonalistane som hev halde på eit språk nær knytt til flaggformene *nu, etter, sprog*. Og ein kann snakka um det som hev vore den offisielle rettskrivingsideologien innanfor mykje av den norrskanske ålmenta, ei moderat og kvasinøytral lina. Den siste lina er den mest fleksible og mangsidelege. Ho romar alt frå sokalla radikalt bokmål til meir sokalla riksmålsprega former.

På målsida kann ein snakka um two grupperingar, ei høgnorsk og ei målbrigdelina. Dei moderate på den norrskanske sida hev stødt freista å vinna godhug hjå målfolki, serleg hjå målbrigdemennene, og taka brodden av målstriden. Dei byrja med å kritisera høgnorskmenne. Når dei hadde gjort seg ferdige med dei, byrja dei å hogga etter målføregraskarane og andre som var med på å halda uppe eit puristisk og sermerkt mål. Ei tid let målbrigdemennene seg lura av denne offisielle moderate og kvasinøytrale lina, men det hev vorte vanskelegare og vanskelegare å få folk til å tru at nynorsk hev noko å vinna på å fylgia tomsnakket frå dei moderate på den norrskanske sida. Dei moderate på den norrskanske sida glid meir og meir inn til dei norrskanske

tradisjonalistane, og målrørsla hamnar på sidelinia i målpolitisk samanheng.

Presset mot dei som skriv nynorsk vert hardare og hardare. Lærebokforfatarar vert tvinga beinveges eller umveges til å nyttar termar som liknar norrskansk. Den samnorske vanetenkjungi vert nyttar til eit aktivt våpen mot målfolket. Ein må ikkje skilja seg ut. Det er ein fyremun at målformene vert meir og meir like einaan, for då slepp ein målstrid. Difor må du ikkje nyttar dét og dét nynorske ordet. Den norrskanske sida spelar rått på kvart einaste veikt punkt i den nynorske måluppfatningi. Den sokalla samnorskpolitikken som lærebökene freistar skyta seg inn under, er berre eit låkt skalkeskyte for å驱ra dei målpolitiske grupperingane på målsida meir og meir mot norrskansen, for samnorsken er ein målideologi som ingen trur på, iallfall ikkje på norrskansk sida. **Ingen ser ut til å ha serlege fordomar mot norrskansen, endå denne målformi stend mest uendra etter 57 års samnorsksnakk.** Dei fordomane som målrørsla freistar å spinna umkring dei norrskanske tradisjonane, når ikkje fram.

Dei fordomane Grepstad tykkjer so lite um, "når beint inn i kjerna av norrsk kulturhistorie", meiner han. Eg fær assiasjonar til norrsk nasjonsbyggjingssoga når eg les dette. *Måltroll, bondekñolar, grautetarar og uforståeleg fjellbygdsmål og so burtetter* hev vorte framdrege som karikaturar på det sernorske. Dette er karikaturar som motmennene våre spelar på ved høve. Når slike fordomar kjem fram, skal det ettervisast at nynorsk, bygdekultur og folkeupplysningsideal m.m.

ikkje verkar nasjonsbyggjande. Den trauste bykulturen derimot, serleg den som hev rotfeste i hovudstaden, er langt meir levefør, meiner visst sume. Den fremste fyremunen til dei moderate på den norrskanske sida hev vore at dei hev kunna stempla målrørsla som ei utgruppa. Dei hev teke upp i seg det dei hev trunge av bygdekulturen og dei nasjonsbyggjande ideali til målrørsla, og inkorporera dei i sitt eige nasjonsbyggingsreisverk.

Samnorskideologien hev slege fast at me eig visse verdiar saman. På det viset kann dei norrskanske parodiera "Haugtussa" for målet i boki. På same tid som litteraturforskarane kann peika på at verket er eit sermerkt stykke av nasjonal-litteraturen vår. Tilsvarande dubbelmoral kann ein vanskeleg tenkja seg med eit stykke som "Per Gynt" av Henrik Ibsen. Det gjer seg godt å måla måltroll som Ivar Aasen og Per Sivle, men vilde det ha vore stoverent å laga eit portrett av dei "fire store" (Ibsen, Bjørnson, Kielland, Lie), fatigmennene som laut ty til Danmark for å få gjeve ut litteraturen sin? Konklusjonen må vera at den som hev makt til å definira dei målpolitiske skildri, skapar statiske fordomar mot målfolk anten dei er rettkomne eller ikkje. Målrørsla må avvisa at det sermerkte nynorske målet skal pressast av språk-mobbing frå dei moderate og kvasinøytrale på den norrskanske sida.

Dei sosiale og politiske funksjonane til målrørsla er å tilby kompetanse i å gjenomskoda det sernorske og nasjonsbyggjande, utan å gripa til tome konstruksjonar. Refleksjonen yver nasjonsbyggjande konstruksjonar er eit av dei viktigaste tilbodi målrørsla kann gjeva til det sosiale og politiske livet i Noreg i dag. I ei tid då nasjonalstatsproblematikken er sterkt umdiskutera, kann eg ikkje tru at Grepstad hev rett i at Indrebø-forsvararane i målrørsla er utan sans for dei sosiale og politiske funksjonane av det dei driv med. Indrebø-tilhengjarane byggjer ikkje på målpolitiske alliansar med dei moderate på norrskansk sida. Motmennene skal ikkje få mobba oss gjennom ein samnorskideologi under falskt flagg. Me vil yvertyda flest mogleg av det norske folket um at nynorsk gjev ein nasjonal kompetanse som norrskansen ikkje kann lura seg til.

Sagt:

Tydeleg bodskap

Stogg nedtrampingi av nynorsken!
Målungsdomen i Volda i "Møre"

Talet på daudedømde

Talet på dødsdømde i amerikanske fengsel aukar stadig og har kome opp 3200. USA har fleire dødsdømde enn noko anna land i dette hundreåret, bortsett frå dei tyranniske regima i Nazi-Tyskland og Sovjetunionen. Sidan 1976 har 402 dødsdømde vorte avretta. Talet aukar år for år, og 1997 kjem til å verta eit rekordår.

Ottar Fyllingsnes i leidar i *Dag og Tid*

Hemn

Dødsstraffa har avsskrekande effekt. Det har lenge vore hovudargumentet for å nytta slik straff, men statistikkane viser at kriminaliteten er like høg i statar med dødsstraff som i statar utan slik straff. I dag synest viktigaste argumentet for dødsstraff å vera hemn. I USA får familien til offera vera til stades ved avrettinga. Etterpå seier dei seg nøgde med at rettferda har sigra. Slik lever blodhemnen vidare.

Ottar Fyllingsnes i leidar i *Dag og Tid*

Barbarisk og usivilisert

Bruken av dødsstraff aukar kraftig på verdsbasis. Frå 1995 til 1996 auka det offisielle talet på avrettingar frå 2931 til 4272.

Det er på tide norske styremakter få ein høgare profil når det gjeld kampen mot dødsstraffen. Til dømes bør amerikanane stadig få høyra at dødsstraffa er ei barbarisk og usivilisert form for straff.

Ottar Fyllingsnes i leidar i *Dag og Tid*

Styrt og marknadstyrt

Marknadstyrt politikk er ofte kortsiktig. Distriktpolitikk er avhengig av meir lange linor, og ein ser ikkje resultatet med ein gong.

Jakob Apalset (KrF) etter *Sogn Avis*

Målkunnskap

Den obligatoriske sidemålsundervisningi gjorde meg, ein vanleg Oslo-gut, i stand til å forstå kva som rørde seg utanfor Oslo, kulturelt og språkleg. Eg lærde om samanhengen mellom ulike norske målføre, og eg fekk eit minimum av skriftleg nynorskunnskap som gjorde at eg sjølv kunne ta eit fritt val, basert på kunnskap i staden for fordomar. Då valde eg nynorsk.

Magnus Bernhardsen, varaleidar i *Norsk Mållungdom*, etter *Sogn Avis*

Gudar og heltar

Av K. S. Steffens

P. A. Munch:
Norrøne gude- og heltesagn
Universitetsforlaget 1996

Den nye utgåva av P. A. Munchs klassiske framstelling av norrøne gude- og heltesegner er ei ven, illustrert bok med stor verdi for dei som ynskjer noko meir enn litterær kveik og underhaldning. Fyrsteutgåva av Munchs bok kom i 1840, og det er mest utruleg at ei 157 år gammal lærebok framleis er i handelen. Peter Andreas Munch (1810-63), farbror til kunstmålaren Edvard Munch og syskenbarn til den interessante, men no gløymde diktaren Andreas Munch, meistra dette emnet og gav att forteljingane so klårt, kunnig og greidt at ingen seinare hev gjort det betre. Revisjonane hev ikkje fjerna dåmen av 1800-tals-prosa, endå om Anne Holtmark (1967) førde inn nokre norvagismar.

Den nye utgåva er ved religionshistorikaren Jørgen Haavardsholm som hev skrive ei faghistorisk innleitung som syner at han er godt orientert og hev ein vel utvikla kritisk sans. Han peikar på korleis dette materialet hev vorte meir eller mindre kvashistorisk utnytta av nasjonalistar og rasistar og skriv at "I altfor liten grad har man i forskningsmiljøene grepot inn og påtalt mis bruk av vår fortidsarv. Norrforskere bør derfor se dette som sitt særlige ansvar" (s. 49).

Kva veit me eigenleg om den førkristne religionen i Skandinavia? Haavardsholm er samd med Munch og skriv at "etter mitt syn vil vi aldri erverve oss annet enn et fragmentarisk bilde. Speilet er og forblir knust" (s. 279). Framstellinga til Snorre er tydeleg merkt av den kristne millomalderkulturen, og tek ein t. d. for seg Holtsmarks *Forelesninger over Voluspa* kan ein verta heilt opprådd over omfanget av alt det me ikkje veit og over kor usamde granskurar er når det gjeld datering og tolking. Ein må òg ha det *in mente* at den germanske religionen, som vår førkristne religion er ein variant av, slett ikkje var einskapleg. Der fanst korkje teologi eller dogme slik me oppfattar desse omgropa, og ein må rekna med både indre utvikling og kanskje kristen påverknad. Gamalt og nytt levde nok

ofte i lag utan at nokon freista å ordna, reformulera og systematisera truer og kultus.

Ein djerv teori om eit gamalt indo-europeisk "system" vart lagd fram av den sers lærde og gáverike granskaren Georges Dumézil (1898-1986). Han hevda at der var tydelege far i skriftlege kjelder frå fleire europeiske og asiatiske kulturar av ei opphavleg *trideling*. Dei oversanselege maktene kløyvde seg i tri funksjonar: makt og magi, fysisk styrke og frævleik. Haavardsholm omtalar denne teorien (s.45), men ikkje presist nok. Han burde gjort det klårt at Dumézil skifte syn og gav opp tanken om tri sosiale klasser. (Sjå artikkelen min i Vestmannen nr. 5/96). I ein note på s. 46 syner han til Colin Renfrew, som hev prøvt å "dekonstruera" Dumézil, men han burde då ha nemnt at Renfrews teori er omstridd og at den danske granskaren J. P. Schjødt hev gått sterkt imot kritikken hans av Dumézil.

Der er vél mange prentefeil i boka og ein del språkleg grums, millom anna to "brølarar": "syndeflodssagnet" (s.248) og "den framste" (s.254). Der er òg nokre redaksjonelle glepp. Avsnitt på s. 52 og 53 vert prenta opp att i notar på s. 246 og 247, og eit sitat frå *Egils saga* på s. 89 vert attgjeve på nynorsk i noten på s. 272 der omsetjaren (Leiv) Heggstad hev vorte til Heggstad. Ei svensk prosaomsetjing av "Eiriksmál" (s. 267) fær me òg i metrisk bokmålsversjon på s. 274 f.

Bibliografien er sers omfattande og verdifull. Haavardsholm tek òg med diktboeker, men han hev ikkje fått med seg Felix Thoresens fantasifulle triologi. Paasches *Landet med de mørke skibene* (1938) og Reidar Th. Christiansens *Norrøne gudesagn* (1946) burde vel òg ha vore med.

Kvífor les me om desse gudane og heltan? Er det meiningsfullt? Svara vil nok sprikja ein god del, og sume er snaudt stoveriene. Nasjonalistar og rasistar vil få stadfest sine mytar og lengslar, andre tykkjer forteljingane er litterært kveikjande, og for sume er det granskartrongen som er sjølve kjerna i interessa. Mest meiningsfullt er vel eit studium som gjev kunnskap og edrueleg historisk innsikt.

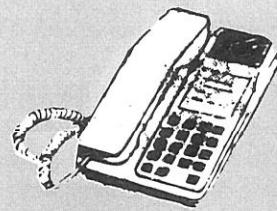
Bodil Engberg 90 år

Ei høgskulevinna i Danmark som også er kjend i Noreg, lækjar Bodil Engberg, Fjordveien 144, 6340 Kruså, fylte 90 år 27. august.

Ho tok medisinsk embetseksamen i unge år, vart gift med Paul Engberg som var utdana jurist, men som i unge år vart gripen av Grundtvigs tankar og vart høgskulelærar, først på den tradisjonsrike Askov Højskole. På Askov møtte Bodil og Paul Engberg Jørgen Bukdahl og fru Magnhild Ødvin Bukdahl og andre kjenne høgskulefolk, og dei var der i 17 år, til 1951. Då vart dei styrarpar på Købmandshvile Højskole ved København i 7 år, og deretter i 15 år på Snoghøj Folkehøjskole i Fredericia. Den skulen vart i deira styrartid utbygd til nordisk folkehøgskule og hadde mange elevar også fra Noreg. Bodil Engberg var høgskulehusmor, og ho var også skulelærar på dei skulane der dei hadde sitt arbeid.

Poul Engberg vart i Fredericia-tidi prestevigd, og han vart *valgmenighedsprest* i Mellerup. Dei budde i Mellerup i nokre år, men flutte so til Rønshoved, Kruså, som ligg nær den dansk-tyske grensa. Poul Engberg hev ein stor forfatterskap bak seg. Forutan ein stor og vel-skriven biografi om Jørgen Bukdahl og ei bok um C. P. O. Christiansen hev han gjeve ut fine preikesamlingar, utvalde fyredrag med filosofiske tankar, ei bok um "Folkelighet og kristendom hos Grundtvig" og ei bok um "Romantikken og den danske folkehøjskole". Han er ein stor folketalar som òg hev vitja Noreg mange gonger med "det levende Ord". Fru Bodil hev stade trufast ved sida hans i alle år. Ogso frå Noreg gjeng takksame tankar til denne folkeupplysningskvinnen i Grundtvigs land.

Ludv. Jerdal

Eit mål verdt strev

Ein målungdom i vidaregåande skule seger til Vestmannen at det bokmålsblanda nynorske skolemålet hev ikkje lenger kraft og sermerke til å mana ungdom kring seg til arbeid, langt mindre til strid. For kva er vitsen? Du kann like gjerne velja ei rettskrivingsart av bokmål.

Han er ikkje åleine um å sjå det so. Tvert um meiner alle målkamera-tane hans det same.

Er det då til å undrast på at mange endar i bokmål når dei gjeng ut or skulen? Er det underleg at dei vert likesæle? For kva er vitsen?

Difor held denne ungdomen og målvenene hans på høgnorsk. Det er eit mål verdt å setja inn kreftene for.

Noregs Mållag segjer nei til bokmålisering

Styret skal arbeida med framlegg imot tilnærningsparagrafen i Språkrådet

Noregs Mållag heldt landsmøte i Nidaros 25.-27. juli -1997. Sers mange utsendingar møtte. Programmet for landsmøtet var umfattande og det vart vanskeleg å få tidi til å strekkja til. Serleg innfløkte vart dryftingane um nytt prinsipp-program. Det låg fyre ei rad framlegg både frå einskildpersonar og frå lag.

Landsmøtet hadde ei eigi redaksjonsnemnd som skulde arbeida med framleggi og freista leggja fram eit samlande utkast. Landsmøtet gjekk inn for at framlegget frå Norsk Målungdom skulde vera eit uforpliktande grunnlag for arbeidet med kompromissframlegget, og i viktige punkt fekk Norsk Målungdom gjenomslag for sitt framlegg, trass i at fyremålet vart endra frå ei eittspråkslinia til eit fyremål med rom for ulike tolkingar. Det var mykje ordskifte kring fyremålet.

Frå ein høgnorsk synstad er det verdt å merka seg at Noregs Mållag tek avstand frå bokmåliseringi. Det heiter no at nynorsken skal normerast på sjølvstendig grunnlag. Mållaget meiner at normert nynorsk tale kann vera ei viktig ryggstød både for skriftmålet og for målføri. Noregs Mållag arbeider dessutan for at nyord skal lagast på heimleg grunn framfor å henta dei inn frå framande språk.

Mållaget vil i det reviderte arbeidsprogrammet gå inn for eit tydelegare skilje

millom bokmål og nynorsk. Ei fråsegn frå Frøydis Lehmann oppmodar Løvebakken Mållag til å arbeida for at tilnærningsparagrafen for Norsk språkråd vert brigdat til at nynorsk og bokmål skal normerast på sjølvstendig grunnlag. Denne fråsegni vart sendt yver til det nye styret, og det vil vonleg ver ta fylgt upp, dimeir av di det er i samsvar med det nye prinsipp-programmet til Noregs Mållag som segjer at nynorsken skal normerast på eige grunnlag.

Noregs Mållag vedtok hovudlinone i framlegget til nytt norskfagprogram. Nokre detaljfeil i framlegget vart påpeika, men dei bør vera lette å retta. Det er lagt ein heil del arbeid i norskfagprogrammet, og det er berre å vona at dette dokumentet vert nytta ut i praktisk målarbeid.

Noregs Mållag kjem til å arbeida svært aktivt i valkampen. Serleg viktig vert det å stydja Norsk Målungdom i striden mot den nye upplæringslovi. Frå høgnorsksida er det grunn til å fylgja upp striden for avskiping av tilnærningsparagrafen både fyre og etter valet.

Liv Ingebrigtsen vart vald til ny leidaar i Noregs Mållag. Nye i styret vart Oddmund Løkensgard Hoel, Gro Morken Endresen, Hege Myklebust og Svein Ivar Angell. Det skal verda spennande å fylgia det nye styret i arbeidsåret som kjem.

Lars Bjarne Marøy

Bondene reiser seg

For 500 år sidan, i 1497, samla bønder seg på Austlandet og slo i hel Lasse Skjold, futen til den halvenske lensherren Knut Alvsson på Akershus. Futen var illgjeten og hata for umsynsløysa og valdsferdi si, og herren hans, Knut Alvson, hørde heller ikkje til dei som var elska av folk.

Året fyreåt slo sunnmørbsbønder i hel den rike adelsmannen Arald Kane på tinget. Austlandsbøndene slapp med bøter, men dei som beint hadde lagt hand på Arald Kane skulde vera "fredlause og ubotamenn". Kor det gjekk med dei, er ukjent.

Timber frå Komi

Etter eit upphelde på seks år hev litauiske verksemder å nyo teke til å kjøpe timber frå Komi i Nord-Russland. I alt vart det i 1996 kjøpt kring 140 000 kubikkmeter timber åt Litauen frå Russland og Kviterussland. I Sovjet-tidi var dette talet 7 til 10 gonger så høgt.

På våren i fjor var det stort timbreversket i Litauen, men no får hundradvis av bygdasager og nokre få større sagbruk merke at det er underskot. I Komi gjev litauiske timbrekjøparar 585 kronor for ein kubikkmeter sagtimber medan salsprisen i Litauen er 845 kronor.

Arne Horge

Smellen

Av Arne Horge

Inne i den store lagerhalli gav eg setelen åt ein mjå liten kar, men eg skjønte på handi som tok setelen at han nok hadde nokre år på baken og ikkje plent var nokon ungdom nei. Sporvane som elles brukte kvitre her og flakse upp millom stålbeljkane i taket når dei vart uroa utav folk eller gaffellastarar, dei såg eg ikkje noko til no, dei var vel ute i den heite solljose sumardagen der det knapt fanst ein einaste svalande vindgust. Jamt og eintontig kom ånsusen inn til oss gjennom den vide solgule porten ut mot asfaltlassen og nokre lauvtunge tre mot blåe himmelen. Det var godt å stå inne på det halvmyrke lageret.

Heimevandt kom han svingande med lastaren og med sekkane mine på ein pall på gaffelen og sette pallen varleg frå seg på hengjaren og rygga gaffelen ut att. Hoppa sjølv lettbeint ut or lastaren. Han smilte. Eg såg han brukte snus. Og so vart me pratande.

Han fortalte kva for ei grend der i bygdi han kom frå. Eg hadde vore der i grendi på ein gard og skodd ei fjordmerr, og eg greidde ut for honom på lag kvar den garden låg. Jau, han hadde barnomsheimen sin tett ved.

Svallet ringla av stad. – Godfar åt honom som eg hadde skodd for var den einaste av fire syskjene som vart gift, fortalte han. Han Ola, den yngste, vart gift, medan Gunnar og Knut, heitte dei, vart gangande heime som gamle lauskurar. Gunnar var hjelpeauast stam, han, og det vart sagt at han hadde tungt for seg. Kanhende vart den lagnaden lagd på honom av di han tala ugreidt. "Harren", kalla dei honom. Um vårane gjekk han og veitie vatn or vegane, og kvar einaste veter meinte han at dei vart vasslause, minstest lagermannen. Vatn tenkte han på seint og tidleg, vatnet vart sjølve livet for honom det. – Eg skøyte til at det stod noko i Bibelen um dette, eller var det i prislista for Vinmonopolet?

Av Knut hugste han berre andletet. Det var svartprikkut og knultrut, og millom prikkane skein hudi fleire stader i sterke eller veikare blått. Alt det han hugste attende var andletet hans Knut det styggaste han kom på. Seinhaustes på heimstølen då han var smågut hadde kyrne teke til å soppe og lagt seg burte og mor hans var på leiting og han sat åleine att i selet og venta og det vart myrkt og ute regna og bles det og han hadde berre

Ho Gjertrud drøynde um ein vakker og høvisk mann

Ijosken frå peisen, då tykte han at han såg dette ljote uliklege andletet på ruta, og han vart so skrämd at han gjøymde seg under sengi. Enno kunde han kalle fram att i minnet lukti av gamalt jordslege treverk og av dust og dumbe frå sengjebolsteret og sneken frå blekkspannet under sengi som mor hans brukte til pissepotte på heimstølen. Det var ikkje so lengje dei sat på heimstølen, ho laut berge seg med eit blekkspann. – Lagermannen lo og hugste, og eg såg snusrandi under ovalepen.

Han hadde hørt dei vaksne tala um korleis han Knut fekk eit slikt andfæleleg andlet. Han Knut skulde skjote ein stor stein i ei vassveit hans Gunnar, og han hadde bora og ladd med svartkrut som var vanleg i dei dagar, og lunta var tend, men small gjorde det ikkje, og han Knut bidde og bidde til han mista tolmodet og gjekk fram for å sjå, og då small det, beint i andletet på honom med svartkrut, steinflistror og steinmjøl. På eitkort vis berga han synet, men andletet vart avlaga og misfarga. Småguten tykte han høyrde smellen, korleis han gnall bergimillom, kvassare og snøggare ennforever, og so skriken hans Knut der han låg og vred seg nede i veiti som ein makk på kroken med hendene framfyre andletet, og blodet som taut fram millom fingrane hans, og folk kom springande, å jøye meg, levde han? Og skriken hans Knut då dei lyfte honom opp og andletet kom til syne over kanten av vassveiti.

Men han hadde nemnt fire syskjene, minte eg honom på. – Ja, ho Gjertrud ja.

Ho var den eldste av syskjene og vart altså heller ikkje gift. Ho stelte for brørne sine til han Ola fekk seg kjering, og etter det vart ho rakstedeie i slåtten um sumrane når kjeringi hans Ola sat på stølen, og vetterstid dreiv ho jammast i gardane med bakst, og ho vart send bod etter til å vaka yver folk som låg på sitt siste, og ho var kunnig til å hjelpe barnsengkjerings, og ho sa heller aldri nei å nokon når kalvar låg gale eller når søyor ikkje fekk frå seg lambi. – Eg tenkte det var nok hendene hennar Gjertrud som hadde lindra den svidande branden i andletet hans Knut. – Fyrst på sine eldre dagar møtte ho ein kar ho tykte var høvisk og velseda nok. Han heitte Fredriksen og var frå Vika i Oslo og hadde vore kelner og var vorten enkjemann og brukte i mange sumrar å leige eldhuset på garden til feriestad. Det var billegt det må vita, eldhuset.

So var det ein kveld at Fredriksen og ho Gjertrud, ho hadde eit kamers for seg sjølv, dei trudde dei var åleine i huset. Men framme i stugo sat han Ola sjølv og han bror Gunnar og han bror Knut og ei halvvaksi dotter hans Ola, dei sat med kveldsgrauten, kaldgraut med varm mjølk, veit du. Og Fredriksen gjorde sitt beste. Dei høyrde honom gjennom timbraveggen, og hadde det ikkje vore heiltupp stilt kring bordet, so vart det det no, dei torde knapt sjå på kvarandre, og ståket på kammerset gav seg ikkje fyrr enn kaldgrauten godt og vel var uppeten. Då retta han Ola seg i høgsetbenken, sleikte av hornskei-i si og stakk henne inn der ho hadde romet sitt i ei sprunge i stokken attum oksli hans, og so braut han togni og slo fast: "Det er følt å reide slik med eit gammalt menneske!" sa han.

No gaplo lagermannen. Eg såg han hadde snus både under ovalepen og nedrelepen, og kjaften hans var kransa av brungule tener. Som eit staurhol i svaraste moldi var gapet hans, og eg venta halvt um halvt at ein øgjeleg smell skulde koma farande ut. Noko laut gjerst. Eg spurde um han hadde ei snusklype å avsjå. – Neimen et du snus du med då?" undrast han blidt, og utan å venta på svar flidde han meg dåsen.

Då eg køyrde gjennom den solgule porten, frå det halvmyrke svale lageret og ut på asfaltlassen, då møtte solskinet meg som eit brak i hovudet gjennom linn ånsus og tung høgsumar.

Teikningar av eit grepa kvinnfolk

Berit Groven (forteljar, Rita Endestad
(teiknar)

DET ER SÅ LANGT ...

Bilætbok for born. 32 sider

Det Norske Samlaget 1996

Mor åt Ane går kvinnevegen for å verta eit menneskje. Ho er altsø ikkje skapt i eit karmannsauga, og heller ikkje skapar ho seg sjølv etter karmannsmål. Dimed vert ho eit grepa kvinnfolk, og det er uråd å gjeta på um det på siste sida sit eller ikkje sit ein kar attum døri når Ane og mor hennar endeleg kjem heim frå barnehagen, posten er i alle fall ikkje henta. Og nett det same kan det vera med karen når mor åt Ane er so hjartelag heilt eit menneskje som vesle Ane kan ynskje seg, for det er Ane som er hovudpersonen i denne bilætboki for born, og mor åt Ane er drivfjøri i handlingsgangen.

Då eg fyrste venda la boki frå meg, kjende eg etter um det var forteljingi til Berit Groven eller teikningane til Rita Endestad som fyrst og fremst gav meg desse tankane. Det var Rita Endestad. Ho er stød med fargesamansetjing og strek, og innhaldet i bilæti hennar stig og søkk millom eventyr og draum og

den hardaste røyndom henta frå fagbøker og reklame. Ved sida av dei livfulle bilæti fylgjer teksti lågmålt rytmisk. Saman skal dei hjelpe Ane til å gløyme slitne og trøytte bein på veg heim.

Eg prøvde boki på two kjenningar eg

hev. Eg las, og me peikte på bilæti, og både two låg dei roleg ved sida av meg på sofaen. Det var tydeleg at dei likte boki, men eg hadde tokken av at dei likte henne side for side. Teksti vart til tider uklår, og då batt ho ikkje bilætradi godt nok i hop for oss. Tre stader syner Rita Endestad at mor åt Ane les motebladet "Vogue", og av di eg kan lesa tenkjer eg at det fær no vera måte på å spikra det kvinnelege fast med lang spikar. Verre er det at det er katteluke i framdøri heime hjå Ane, for det er unorsk og skapar fråstand til åskodaren. At mor åt Ane sit på veska si med eit ferskt brød inni er tankelaust og kjem til å gjeva Ane vanskapte kakeskivor i fleire dagar frametter. Å bruke skjotegalne vill vest amerikanarar og ein einsretta turistindianar til røyndom på hi sida um villhestar, tykker eg er eit bomskot av Rita Endestad.

Eg vert ikkje surmaga av desse innvendingane. "Det er så langt ..." ber i seg so mykje lune og fargerikt overskot at eg heilt sikkert kjem til å finne boki framatt neste gong dei two kjenningane mine kjem på vitjing. Då kan det vera at teksti klårnar og vil vekse endå betre i hop med bilæti medan me les.

Arne Horge

Farvel, du venen min

No kerv den ljose sumar,
det haustar litt um senn.

Eg stoggar her ei stokkut stund
hjå deg min hjarteven.

No ferdafuglen stemner
mot sud den kjende veg.
Eg drygjer her ei liti stund,
min hjarteven, hjå deg.

Snart haustardraget kjøler
igjenom hug og sinn.
Så lyt vi skiljast, du og eg.
Farvel, du venen min.

Svensk folkevisetekst i norsk attdikting.

Ved Johan H. Grimstad

eN BANK Å
TRIVES MED

FANA
SPAREBANK

Alf Hellevik og det nynorske roteromet

Av Håvard Tangen og Gudmund Harildstad

I nr. 6 stod eit innlegg av Ludv. Jerdal, tidlegare prenta i Bergens Tidende, um "ryddeguten" Alf Hellevik. Den 22.7.1997 hadde Tangen og Harildstad dette innlegget i BT, her prenta etter det upphavlege manuset:

I eit intervju i BT 31. mai d.å. vert ordbokmannen Alf Hellevik hylla som frelsaren som berga nynorsken frå "språkfundamentalistane" og nynorskbrukarane "frå eit sant helvete", for å herma ordvalet i avisa. Det er kraftig kost BT serverar her.

Kven er so desse "språkfundamentalistane" Hellevik gjeng ut mot? Det er dei som hev halda på den klassiske nynorsken, høgnorsken, og stridt mot utmagringi av det sernorske i dette målet, som tilnærmingi til bokmålet førde med seg. Det var dei som frå 1930-åri og fram til tidi då Norsk språkråd med Hellevik i brodden styrde norsk "språkutvikling", meinte det var uråd å skruva nynorsk og bokmål saman til eitt mål på teknisk vis. Og det er dei som no kallar på ei styrkjing av av det tradisjonelle i nynorsken og vil at nynorsken skal standa på sjølvstendig grunn utan sidesyn eller umsyn til bokmålet. Dei er "fundamentalt" usamde med Hellevik, men um Hellevik vil hengja logoen "fundamentalist" på deim, høver "fundamentalist" likso godt på honom sjølv. Få hev vel vore so brennande og bråviss i trui på samansmelting av nynorsk og bokmål som Hellevik. Då Hellevik leidde nynorskflokkene i Norsk språknemnd og la fram læreboknormalen i 1957, skøyte flokken hans til ei fråsegn um at dei var vonbrotne av at bokmålet ikkje gjekk lenger i samnorsk leid! I fråsegni skriv Hellevik og flokken hans beint fram at dei hev "fremja tilnærminga ved å lempa nynorsken etter bokmålet". Me trur det er god grunn til å kalla Hellevik ein samnorsk fundamentalist.

Millom motstandarane sine nemner Hellevik det "relativt konservative" Norsk Målungdom (NMU). No er då alt relativt her i verdi, må vita, men etter vårt syn stend NMU på den radikale sida i målstriden, som vil brjota med bokmålet, målet med makti og prestisjen, og setja nynorsken i staden. Same um Hellevik er svært so radikal i eigne

augo, er det ikkje radikalt å samarbeida med motparten i målstriden. Det ligg nærare det me vilde kalla eit moderat målsyn.

"Du verva ikkje fleire nynorskbrukarar med å skrive um og hev," segjer Hellevik og hev på ein måte rett. Det er strid um tankar og meininger som fær folk til å byta til eller halda på nynorsken. Kor som er, nynorsken treng eit eige grunnlag, og ein samnemnar av målføri i Noreg krev andre skrivereglar enn dansk skriftmål og etterfylgjaren bokmål hev. Det er soleis berre "domt" (!) av Hellevik å haevda at skrivemåtan "hev" og "um" er "håplause". Det var for å tekkjast bokmålet at nynorsken laut ofra deim i 1938.

Alf Hellevik var ingen "Aasens ryddegut", som BT skreiv. Han var ein av deim som med størst ihuge bygde det nynorske roteromet etter samnorske teikningar. Der Aasen hadde den samlande etymologiske formi "å vrorda", sette Hellevik inn eit sant form-mylder: Å vørde, å vøre, (å vrerde) å vørda, å vøra og (å vrorda). Ein viktig grunn til å taka inn "å vøre" var at bokmålet hadde den formi. På same vis fekk me "først", "å følgje" og "å gløtte", av di bokmålet hadde slike former, medan former som "folk", "å krøsse" og "ei løst" som er like utbreidde i målføri, vart haldne undan. I dei sistnemnde dømi hadde bokmålet same formene som nynorsken frå fyrr (folk, krysse, lyst), so der trong ikkje språkplanleggjarane ganga lenger på "samlingsvegen".

Det er forvitnelegt å lesa i BT-intervjuet at Hellevik ikkje lenger er samnorskemann. Men um so er, kvifor er han framleides ute etter å rakka ned på motstandarane sine som "fundamentalistar" og "konservative"? Når han hev gjeve samnorsktrui på båten, skulde no han, den mektige mannen som hev styrt nynorsk rettskriving i ei årrekka, vera den første til å gjera framlegg um å få stroke samnorskparagrafen til Norsk språkråd. Det er på høg tid å få kvitta seg med det samnorske ibuet i det nynorske roteromet. Bokmålet fekk att mange av sine tradisjonelle former i 1981. Når skal det verta nynorsken sin tur?

Tilskrifter

Vestmannen

Bladstyrar Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Vestmannalaget

Formann Leidulf Hundvin
Lillehattan 242, 5033 Fyllingsdalen
Telefon 55 15 37 32

Ivar Aasen-sambandet

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdalen
Vestlandske Mållag
Formann Lars Bjarne Marøy
Eliasmarki 14, 5034 Y LaksevågP
Telefon 55 34 33 77

Norrønalaget Bragr

Formann Lars Bjarne Marøy
Tilskrift som Vestlandske Mållag

Målungdomslaget

Prikken yver i-en
Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdalen

Norsk Bokreidingslag

Postbok 684, 5001 Bergen
Telefon 55 31 66 29

Høgnorskringen

ved Vestmannen
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Norsk Målungdom

Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Telefon 22 36 40 43

Noregs Mållag

Kirkegata 32, 0105 Oslo
Telefon 22 47 71 00 / Faks 22 47 71 01

Ivar Aasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet arbeider for måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet tevlar ikkje med resten av norsk målrørla, men hev ei sergjering i rørla. I Sambandet kan både lag og einskidlemer vera med, og me ser gjerne at du er med både i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.

*Innmelding til kassastryaren:
Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad*

Elvenesvegen 10 C

5050 Nesttun

Postgiro 0814 20 27 209

Årsmøte i Norsk Bokreidingslag

Norsk Bokreidingslag L/L hev halde årsmøte i Bergen og valt upp att fyrstemanuensis Jon Askeland, Bergen, til formann. Dei andre i styret er professor dr. Jarle Bondevik (varaformann), Leiv Flesland, Fana, Gunnar Gilberg, Bergen, Frøydis Lehmann, Fana, og Trygve Lande, Fana. Varamenn: Alv Askeland, Utne, Hans Dysvik, Bergen, Erling Nordvik, Åsane, Ludv. Jerdal, Bergen, Oddvar Nes, Askøy og Haldor Slettebø, Bergen.

Leiv Flesland vart attvald til rekneskapsførar, og registrert revisor Asbjørn Litleré, til revisor.

Til litteraturnemnd vart valde: Jarle Bondevik, Jostein Krokvik, Ludv. Jerdal, Trygve Lande, Frøydis Lehmann, Oddvar Nes, Gunnar Gilberg, Torfinn Slettebø og Jon Askeland.

Rekneskapen synte eit yverskot for 1996. Av bøkene som kom i Ivar Aasen-året må serskilt nemnast den store biografien um Ivar Aasen som Jostein Krokvik hadde skrive.

Av nye bøker som er i emning kan nemnast «Maalsamlinger fra Christiansands og Agerhus Stifter» av Ivar Aasen i den store bokrekka av Aasen-manuskript. Dertil ei illustrert barnebok av Arne Horge, forfattar og kjend skribent i Vestmannen. Boki heiter «Gråskuggen».

Ludv. Jerdal

Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein ring av korresponderande lagslemer som ynskjer å styrkja det nynorske skriftmålet i sitt "beste lag" (Aasen). I sjølve høgnorsknamnet ligg eit program. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-.

Skriv til: Høgnorskringen
v/Vestmannen
6143 Fiskåbygd
Postgiro 0803 4591343

Atle Faye leidar i Oslo Arbeidarsamfunn

Den daglege leidaren i Noregs Mållag, Atle Faye, er vald til ny leidar i Oslo Arbeidarsamfunn, ser me i Norsk Tidend. Den 1. juli avløyste han tidlegare ordførar i Oslo, Ann Marit Sæbønes, på leidarpllassen. Oslo Arbeidarsamfunn er det største einskildlaget i Arbeidarpartiet.

Arbeidarsamfunni var frå først av ikkje eigenlege *arbeidarlag*, men lag skipa av velhaldne besteborgarar på menneskevenleg – filantropisk – grunnlag. Politikk og umstridde spørsmål skulde haldast utanfor, dei vilde ikkje vita av klassekamp og tala forsoning

millom rik og fatig og millom arbeid og kapital. Det fyrste norske arbeidarsamfunnet var «Samfundet paa Ener-haugen», skipa i 1850 av pastor Honoratus Halling. Det var eit mottrekk mot Marcus Thrane-rørsla.

Oslo Arbeidarsamfunn vart grunnlagt i 1864, og radikale tankar vann siger alt i 1882. Utetter 80-talet var det strid millom liberale synsmåtar (Vinstre) og framveksande sosialistiske tankar. I 1893 melde Oslo Arbeidarsamfunn seg inn i Arbeidarpartiet, grunnlagt i 1887.

Best! Mest! Størst! om Ivar Aasen

- * Mål og Makt er tidsskriftet åt Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1996
- * Nr 1-2/96 har kome, med over 20 artiklar om Ivar Aasen og målreisinga. Artiklane er prenta innleiingar frå Ivar Aasen-konfertil NMU i bergen i januar.

Artiklar av m.a.: John Hutchinson, Kjell Venås, Jostein Nærbovik, Karin Moe, Ola Breivega, Olav Randen

mål og makt

- Send meg M&M nr. 3/95 **Det nynorske bibelmålet**, 25,-
- Send meg M&M nr. 4/95 **Hegemonisk nasjonalisme, Postmaterialisme, Ordbøker** 25,-
- Send meg M&M nr. 1/2-96 **Ivar Aasen-konferansen 1996** 60,-
- Eg tingar 1996-årgangen for 90 kr.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Send til: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Tlf: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

DAG OG TID

Pilestredet 8
0180 OSLO

Tlf. 22 33 00 97
Faks 22 41 42 10
E-post: dagogtid@sn.no

**Verdas einaste
riksavis på
nynorsk**

Brønnøysund eller Brunnøysund?

Det hev hendt at me fær sendingar frå den ovannemnde Nordlands-byen der sendaren brukar namneformi Brønnøysund. Slik vekkjer til ettertanke. Det gamle norske namnet på øyi er sjølv sagt Brønnøy, og på sundet *Brunnøysund*. Eldste kjende form er etter Norsk stadnamnleksikon frå 1334, då skreiv dei nett "Bunney". Hopehenget med *brunn* = *brunn*, *kjelda*, *uppkoma*, er innlysende. Gamalnorsk ord var *brunnr*.

På nynorsk var *brunn* eineform frå Aasen og fram til 1974, då det tolleg nye Norsk språkråd etter avslørde seg og gjorde *brønn* til jamstelt form. Skrivemåte med ø i *brunn* hev dei i dansk, og det er sers vanskeleg å sjå at det i nynorsk meir enn tidlegare skulde trengast two skriftformer for vokalen i eit ord der talemålet skifter frå den tradisjonelle reine *u*-en til *y* og ymse ø-avbrigde.

Fyrstundes vert nok det offisielle namnet som det er, men bra er det at einkvan minner oss på det rettaste historiske og norske ordet. Serleg bra er det at sume av påminnarane held til på den staden som hev namnet.

To hestar

*To hestar arva eg ville.
Den eine kvit,
den andre svart.*

*Kvitn vart sala, sprang i
tråv.
Skjøna min vilje,
lydde mi hand.*

*Svarten vert aller
tøylevan gangar.
Flyg i-frå
med' eg snåvar og styp.*

.....
*Eine var te glede.
Andre er meg te skam.*

Even Lorch-Falch

Målordskifte i Arbeiderbladet

Strid på samnorskhalde. Men nynorsken kom til å vera verande

I juli 1997 var det ei rad innslag i Arbeiderbladet om målspursmål. Emnet hev ikkje alltid fenge høgprioritet der i bladet. Um det kanskje var agurktidi som sette sine spor, var det etter vår tankegang gledeleg med dette innslaget i riksstyreorganet.

Det var avisas sjølv som sytte for måluppfløtet, då medarbeidaren Cathrine Sandnes den 16. juli prenta ein samtale med samnorskstrevaren Arne Torp ved Universitetet i Oslo. Han spådde, ikkje uventa, total undergang for nynorsken etter ein utpiningsbolk med nynorsken avgrensa til Vestlandet. Folkeleg oslomål kom til å vera grunnlaget for det komande riksspråket. Meinte Torp.

Dagen etter hadde Cathrine Sandnes ein samtale med Håkon Kolmannskog, leidaren for Norsk Målungdom. Han sa at spursmålet um bokmål eller nynorsk i røyndi er eit spursmål um pragmatikk eller ideal, og avviste samnorskanken som vart politisk vraka i 1981. Han kunde, teoretisk og rett nok motviljug, tenkja seg ei stoda der nynorsken vert eit regionalmål for Vestlandet, men derimot avviste han Torps tanke um at det komande riksspråket i slike fall vart folkeleg oslomål. Det vilde vera moderat bokmål. I det heile tykte han Torp løynde sine personlege språkmeiningar under ein vitskapleg dekkfarge. Dertil var Torp for mykje observatør; han vanta evna til å skjuna at menneskeleg vilje og kraft evlar å snu på alt. Håkon Kolmannskog vart målmann etter siste EU-striden; han talar trøndsk med nynorsk ordval, og han er stolt av den nynorske kulturen. Mål er meir enn kommunikasjon, det er identitet, og nynorsk er vårt beste uttrykk for norsk mål, same kva dialektbakgrunn me hev. Dyrking av det sermerkte er grunnlaget for mangfelde. Aasen-året syntet at nynorsken hev festna seg mykje meir enn Torp ser; det vert rekna for eit mål som både er, bør vera og skal vera.

Lars S. Vikør, professor i nordisk, kjend for samnorskihuge, hev eit innlegg der han på grunnleggjande punkt gjeng imot Arne Torp og hans "forhasta dødsattest". Veikskapen til Torp er den vilkårlause determinismen, det synet at utvikling nærmast er fyreårbundi på grunnlag av visse tendensar som Torp meiner å sjå nett i dag. Nynorsken hev levt med spådomar um snarleg daude

heile tidi, men nynorsken hev hevdat seg og vunne fotfeste trass i at språksosiale lover skulde tyda på det motsette. Viktugast er målviljen og kjensla av målsleg identitet, som stikk djupare enn politiske og ideologiske straumdrag. Jamvel regionalisering treng ikkje tyda undergang, for når personleg målvilje vert kopla til regionalisme på levande kulturgrunnlag med brodd mot eit sentrum, fær me ei seig motstandskraft mot ytre press. Torps determinisme vert serleg fárleg for radikalt bokmål, for ingen treng arbeida for eit mål som likevel vinn fram automatisk av "utvikling".

Olav Randen, dåverande leidar i Noregs Mållag, segjer at me sjølve må halda uppe mangfeldet i målvegen, bådet nynorsk skriftmål og målføre. Han finn aukande skyn for slike mangfelde både nasjonalt og globalt. Og målet hev yverlevt alle gamle menn som heilt frå 1853 meinte dei var siste ættled som brukta norskrott mål!

Til slutt skal me høyra på leidaren i Riksmaalsforbundet, Trond Vernegg. Han tykkjer Torps spådom snarare er subjektiv draum enn reell prognose. Ein ny freistnad på politisk styring av målet trur han vil eggja både riksmaalsrørsla og målrørsla til motstand, men trøngen til å styra og regulera er mykje mindre i dag enn på 50-talet. Han meiner at både mål hev livsens rett, og strekar under at språkrådsnormalisering må koma i etterkant av utviklingi, ikkje i framkant. Målutviklingi må i prinsippet vera fri og naturleg. I anna fall vert det ein gjeng filologar som driv målpolitikk med di dei avgjer korleis folk skal skriva, og i samtalen med Arbeiderblads-medarbeidaren kjem Vernegg med den sterke ordleggjungi – ikkje framand for alle målfolk – at norskfilologar er "en fare for det norske språk".

Jostein Krokvik

Kva er viktigast?

Men kor som er, kva viktigast? Eit skriftspråk som ligg nært dialekten eller eit skriftspråk som tek vare på dialekten. Vil du halda på målet ditt, skulde ikkje det vera vanskeleg å svara på.

Arne og Olav, Volda Målungdom, i bladet Møre

Stutt og lang mars

Mars – i romersk mytologi krigsguden – hev namngeve månaden (latin *martius*) og jamvel planeten. Vidare hev me i våre dagar visse varemerke med nemningi Mars. Eg hev vore på ein kino Mars.

Ein hev trudd at uttalen var ein og same, men so fær ein brått høyra planeten Mars uttala med lang *a*. Dette i samband med romsonden som landa der. Kringkastingsfolk og fjerrsynsfolk var svært nøgne med å tøygja ut *a-en*. Det lèt unaturleg og uppskrøyvt.

Kva er dette for merkeleg påhitt? Kven hev fastsett denne nye uttalen av planeten Mars (og kva med krigsguden?) – kann det vera Språkrådet? Dei er i so fall ute på tunn is. Fylgjer dei engelskt mynster, so vert Mars rett nok uttala med lang *a*, men det same gjeld månaden March. På fransk vert dei tri umgrepi stava og uttala likt Mars/mars, med stutt *a*. Når det gjeld tysk og dansk, vert Mars uttala med halvlang *a*, men månaden vert annleis stava: März og martz. På svensk vert både månaden, planeten og krigsguden stava som på norsk og uttala med stutt *a*.

Ikkje tukl med uttalen her! Svenskt mål hev klåre, faste og greide reglar som kann tena til rettesnor jamvel for oss.

Kven det no er som hev pønska ut denne flogtanken, so hev vedkomande vel ikkje vore klår yver kva rot og røre two uttalemåtar av same ord kann føra med seg. Ein av dei dagane då uppstyret um planeten var som størst og det var mykje tale um "Ma-ars", hende det at ein som las nyhende i NRK Utanlandsprogrammet, forsnakka seg so heilt burt i veggane. Jammen sa han ikkje "ma-ars" um månaden! Og han høyrdet det ikkje sjølv, retta ikkje mistaket. Då laut eg verkeleg læ! Eg som er fødd i mars.

Torvid M. Edvardsen

Ny bok frå Ivar Aasen-instituttet:

Forteljingar um Aasen

Bok nr. 2 frå Ivar Aasen-instituttet i Volda kom sumaren 1997, "Forteljingar om Ivar Aasen. Aasen-resepsjonen i fortid og notid". Den fyrste boki var "Det norske Folkesprogs Grammatik" (1848) av Aasen, ho kom i 1996.

"Forteljingar om Ivar Aasen" er ei samling artiklar, redigert av Geir Hjorthol som er fyrsteamanensis på Høgskulen i Volda. Artikkelforfattarane er, forutan redaktøren, Stephen J. Walton, Kjell Venås, Jostein Krokvik, Oddmund Løkensgard Hoel, Idar Stegane, Jan Inge Sørbø og Einar Økland. Her er òg ein liten presentasjon av medarbeidarane.

Bøker frå Vestmannen:

Severin Eskeland: Framandordbok. Einaste på nynorsk. Frå 1919. 75 sidor. Kr 115,-.

Lars Eskeland: Høgnorskordlista. Nyprint av Eskelands ordlista frå 1921. 72 s. Kr 75,-.

Lars Eskeland: Norsk Formlæra. Høgnorsk. 24 s. Kr 35,-
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd. Tlf. 70 02 14 29

Frå Norsk Bokreidingslag

Jostein Krokvik: Ivar Aasen – diktar og granskar, sosial frigjerar og nasjonal målreisar.

Bilete ved Jo Gjerstad. 272 sidor. I band kr 250,-.

Sigurd Sandvik: Suldalsmålet II. Ny i samling ord og ordlag frå Suldal. Ny 1996. Hefta kr 100,-.

Suldalsmålet I og II samla for kr 200,-.

Arne Garborg: Ivar Aasen. Fikst miniformat og smakfullt band. Fyreord av Trygve Lande. I band kr 95,-.

Jostein Krokvik: Norskrøtt skriftmåls store fall. Utgreiding um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Hefta kr 130,-.

Jostein Krokvik: Ny Hungrvekja og Jan Prahl. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: Mål og vanmæle. Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: Kjettarord um norskmålalkymi. Hefta kr 24,-.

Sigurd Sandvik: Skriv betre norsk. Rettleiding i målbruk.

Hefta kr 115,-.

Ivar Aasen: Norsk Maalbunad. Norske ord etter umgrip og tyding. I band kr 80,-; hefta kr 60,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Bergens Stift ved Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Aasen-manusskript um målet i Sogn, Nordhordland, Voss, Hardanger og Sunnhordland. Med opplysende tillegg og ei ordbok. Kr. 230,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Sunnmøre. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 250,-; hefta kr 200,-.

Ivar Aasen: Sunnmørsgrammatikkane. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 200,-; hefta kr 180,-.

Gustav Indrebø: Norsk Målsoga. Det grunnleggjande målsogeverket. I band kr 350,-.

Inger Indrebø Eidissen: Gustav Indrebø. Ei livsskildring.

Skildra frå nært hald. I band kr 230,-.

Nikolaus Gjelsvik: Von og veg. Gjelsviks høgskatta ervebrev um norsk målføring. I band kr 60,-.

Jarle Bondevik og Andreas Bjørkum: Djup fjord og høg himmel. Festskrift til Anders Ohnstad. Hefta kr 200,-.

Severin Eskeland: Ei minnebok. I band kr 50,-.

Gustav Indrebø: Kva er målreising. Utvalde artiklar. Hefte kr 50,-. *Gustav Indrebø: På norsk grunn.* Hefta kr 125,-.

Egil Lehmann: Reise det som velt er. Hefta kr 115,-.

Egil Lehmann: Færøysk-norsk ordbok. I band kr. 150,-.

Hannaas, Clausen, Jerdal: *Vestmannalaget 110 år.* I band kr 200,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684 – 5001 Bergen
Telefon 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56
Postgiro 0809 3918844

LARS BJARNE MARØY
ELIASMARKEN 14
5034 Y. LAKSEVÅG

ISSN 0800-8647

C-BLAD

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Vår norrøna-bok

I Sunnmørsposten fortalte Bjarne Rabben i 1994 om Ottar Birting og Sigurd Jorsalfar. Kongen var sjuk og miste sans og samling når sjukdomsrykkane kom, då han ikkje visste kva han gjorde. Bjarne Rabben tok med eit dikt som Per Sivle skreiv um dette - i samlingi "Skaldemål":

*Ved bordet til Sigurd Jorsalfarar
sat det so mange bausar til karar.
So stod der ein ung, ein tettvaksen ein,
heitte Ottar Birting, var kjertesvein.*

*Og best som det var, det fall som det plaga
yver kong Sigurd ei vitløyseflaga.
Si dyraste eige frå hylla han tok
og kasta i elden – si gullskrivne bok.*

*Og alle dei stormenn sat kyrre kring bordet
og våga kje mæla eit einaste ordet.
Då var det at Ottar sprang burtåt og vann
ta boki or logane innan ho brann.*

*Og sidan til konungen heldt han ei tala,
so sjølvkjensla vakna og vitløysa dala.
Og Sigurd han sa honom øra og takk
og gav honom sess på ein lendermanns-
krakk.*

*Og um no mor Noreg er fatig og mager,
so hev ho då enno ei bok som er fager:
ho hev i si grunnlov ei bok som er full
av dyrale ord enn var dei av gull.*

*Og skulde det henda i ørska um kvelden
at Noreg vil kasta si grunnlov i elden
og bausingen tegjer fordi han er klok,
lyt ungdomen berga vår norrøna-bok.*

Per Sivle

Godt sagt um retten

Eitt er retten; eit anna er det,
um det alltid for eit godt
grannelags skuld er *klok* å
halda heilt ut på den strenge
retten.

Nikolaus Gjelsvik (1866-
1938) i "1814-1905. Serleg
frå ein folkerettsleg syns-
stad", 2. utg. Oslo 1923

Snakk med oss om Plassering

Vi gir deg betre råd!

KREDITKASSEN

HER FINN DU OSS I HORDALAND:
Arna - Bryggen - Fana - Fyllingsdalen - Landås - Rådstuplass - Åsane
Askøy - Austevoll - Bømlo - Nordhordland - Os - Osterøy - Sotra

Sluttordet

Du kann vera klokare
enn ein annan,
men du er ikkje klokare
enn *alle* andre.

La Rochefoucauld (1613-80)
i Maximes